

Bevezető

A bevándorlók honosítása a migrációval foglalkozó szakirodalomban hagyományosan a társadalmi integráció kontextusában, annak egyik megkülönböztetett elemeként jelenik meg. A legtöbb kutatás abban az összefüggésben vizsgálja a honosítást, hogy milyen hatása van a társadalmi integráció egyes területein, különösen a munkaerő-piaci, szocio-kulturális, illetve politikai dimenzióban. A honosítás és a munkaerő-piaci – vagy általánosságban gazdasági – helyzet összefüggéseit, a honosítás pozitív hatását hangsúlyozva számos tanulmány született (Bratsberg et al., 2002; Constant – Zimmermann, 2005; DeVoretz – Pivnenko, 2005; Fougere – Safi, 2008; Steinhardt, 2008). Vannak ellenben kutatások, amelyek nem találtak összefüggést, sőt kifejezetten negatív korrelációt állapítottak meg (Bevelander, 2000; Constant, 1998; Mata, 1999).

A kutatási adatokból nem lehet egyértelműen megállapítani, hogy a honosítás és az általában kedvezőbb társadalmi és gazdasági helyzet közötti (általában pozitív) korrelációban mi az oksági összefüggés: a jobb helyzetben levő migránsok magasabb honosítási hajlandósága és sikeresebb honosítása, vagy a honosítás által megvalósuló erősebb társadalmi beágyazottság pozitív hatása a munkaerő-piaci és szociális helyzetre (Tucci, 2004). Hogy egy bevándorló állampolgárságot szerez-e, illetve, hogy egyáltalán szándékozik-e állampolgárságot szerezni, számos szociális, gazdasági, kulturális és egyéni, személyiséghez kötődő tényezőn múlik. Szerepe van még a kettős állampolgárság lehetőségének, a kibocsátó országokhoz fűződő viszonynak, a bevándorlók származásának (Bernard, 1936; Mazzolari, 2005; Portes – Curtis, 1987).

A bevándorlók honosításában fontos szerepe van a honosítási intézményrendszer strukturális hatásainak. Az állampolgárság megszerzését szabályozó nemzetállami jogintézmények, a honosítási eljárások gyakorlata erősen befolyásolja a bevándorlók honosítási szándékait, illetve a honosítások sikerességét. A honosítási rendszerekben és gyakorlatban jelentős különbségek mutatkoznak még az Európai Unió tagállamain belül is (Martinello, 2000; Howard, 2006; Niessen et al, 2007 és Huddleston et al, 2011).

A téma magyarországi feldolgozottságáról elmondható, hogy eddig nem volt olyan kutatás, amely kifejezetten a honosítás és bevándorlás kapcsolatát vizsgálta volna. A honosítási intézményrendszert és az állampolgárság jogintézményét migrációs szempontból elemzik korábbi munkáikban Tóth Judit és Halász Iván (Tóth, 2006; Halász, 2009), és korábbi empirikus kutatások foglalkoztak a honosítás kérdésével, többségükben leíró jellegű tanulmányokat produkálva. Az eddigi legátfogóbb munka közel 15 éves, 1993-ban Tóth Pál Péter vizsgálta a magyar állampolgárságért folyamodókat egy részletes kérdőívvel, valamint feldolgozta az 1947–1994 közötti időszak állampolgársági, honosítási gyakorlatát, politikáját (Tóth P., 1997). A szerző elsősorban a magyar nemzetiségű

bevándorlók szempontjából elemzi a honosítás kérdését. Későbbi időszak adatait elemzi Sárosi Annamária és Gárdos Éva tanulmánya, a KSH által az állampolgársági esküétel előtt felvett adatlapok információit elemezve (Sárosi – Gárdos, 2006).

A honosítási intézményrendszert és jogszabályi környezetet vizsgáló hazai szakirodalom legfontosabb elemzéseit Tóth Judit és Kovács M. Mária készítette. Különösen figyelemreméltó az EUDO Citizenship projekt keretében írt elemző tanulmányuk a magyarországi intézményrendszerről és a illetve szakpolitikai vitákról (Kovács – Tóth, 2010).

Ez a kötet igyekszik az eddigi hiányokat pótolni, és legalább a kérdésfeltevések szintjén kijelölni a honosítással kapcsolatos kutatások helyét a hazai migrációkutatásban. Az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézetében zajlott az a több mint egy éven át tartó elemző-kutató munka, amelynek eredménye ez a kötet. A kutatást az Európai Integrációs Alap támogatásával valósítottuk meg.

Kutatásunkban arra kerestünk választ, hogy miként viszonyulnak a harmadik országbeli állampolgárok a honosításhoz mint integrációs eszközhöz. Vizsgáltuk, milyen honosítási stratégiák vannak, hogyan illeszkedik a beilleszkedési folyamatba a honosítás, illetve meghatározhatók-e olyan bevándorló csoportok, amelyek között szignifikánsan eltérő honosítási stratégiákat és vélekedést lehet meghatározni.

Célunk volt annak megállapítása, hogy a honosítási stratégiákban tapasztalható különbségek milyen mértékben magyarázhatók az egyének és csoportok közötti szocio-kulturális, illetve gazdasági különbségekkel, és milyen mértékben tulajdoníthatók a honosítási intézményrendszer strukturális sajátosságainak, esetleg hiányosságainak.

Célunk volt továbbá, hogy – feltárva az állampolgársághoz kapcsolódó identitásstrukturákat és azok elemeit – megállapítsuk, vajon az állampolgárság megszerzése tényleges változást jelent-e a társadalmi tagság mértékének szubjektív észlelésében.

A kutatás szakpolitikai döntéshozók és végrehajtók számára hasznosítható eredménye lehet egy olyan helyzetértékelés, amely alapján javaslatokat tehetünk a honosítási intézményrendszer, illetve a honosításra való felkészülés támogató rendszerének reformjára.

A BÁH honlapján hozzáférhető és a KSH által közzétett hazai honosítási adatokat vizsgálva két sajátosság tűnik fel:

1. A valamilyen kedvezményes eljárást igénybe vevők (tehát volt állampolgárok, vagy magyar felmenőkkel rendelkezők) aránya 90 százalékot meghaladó az állampolgárságot szerzők körében. A huzamos tartózkodási (bevándorlási, letelepedési) engedéllyel rendelkezők között ennél szignifikánsan alacsonyabb a vélhetően magyar származásúak aránya, a tartózkodási engedéllyel itt élő külföldiek között pedig még kevesebben vannak a majdani kedvezményes honosításra jogosultak. Ebből következtethetünk arra, hogy a bevándorlási és honosítási rendszerben érvényesül egyfajta kiszorító hatás: a nem

magyar származásúak nehezebben jutnak el a stabilabb társadalmi tagságot jelentő státusok megszerzéséig. Megpróbáltuk feltárni ennek okait, és azt találtuk, hogy egyszerre érvényesülnek a bevándorlók szocio-demográfiai helyzetéből és etnikai háttéréből fakadó hatások és az intézményrendszer strukturális hatásai; ezek működését megérthetjük a kutatás során végzett elemzések segítségével.

2. Habár a honosítottak többsége kedvezményesen, azaz egy év vagy akár rövidebb magyarországi tartózkodás után folyamodhat állampolgárságért, az állampolgárság megszerzése előtti átlagos magyarországi tartózkodás időtartama a honosítottaknál hat és fél év. Ez még a meglepően hosszú eljárási idő figyelembevételével is sok; a honosítási kérelmek elhúzódó beadása miatti okok, stratégiák vizsgálandók. A kutatási adatok alapján úgy látjuk, hogy bizonyos migránsoknál a huzamos tartózkodási jogosultsággal járó státusbiztonság vonzó alternatíva az állampolgársággal szemben, más esetekben a bevándorlók integrációs stratégiája (transznacionalitás, illetve szegregáció, szemben az asszimilációval) magyarázza a „késlekedést”. A pontos motívumok, az esetleges intézményi és strukturális akadályok feltárására is vállalkozott a kutatás.

A kutatási munka első felében szükséges volt a honosítás jogszabályi, szakpolitikai kontextusának meghatározása. Ezt egyrészt a hazai jogi szakirodalom elemző feldolgozásával, másrészt a nemzetközi intézményrendszer és szakpolitika áttekintésével, harmadrészt pedig az állampolgársági kérelmek iratanyagának feldolgozásával valósítottuk meg. A kötetben Tóth Judit tanulmányában olvashatók a kutatás e fázisának eredményei.

Varga Norbert írása első pillantásra inkább jogtörténeti kuriózumnak tűnhet, mint a kutatás szűkebb témája szempontjából releváns dolgozatnak. Az első magyar állampolgársági törvény 1880 és 1890 közötti alkalmazásának bemutatása ugyanakkor számos tanulsággal szolgálhat a jelenkori jogalkotó és jogalkalmazó, valamint az elemző társadalomkutató számára, és segít megérteni a jelenlegi joggyakorlat mögött húzódó – sokszor nem is tudatosuló – szempontokat.

Az elemző kutatói munka egy része már meglévő adatbázisok másodelemzése volt. Elemeztük a KSH honosítási adatait: a 2004 és 2008 közötti ötéves időszak során honosított külföldiek adatait vizsgáltuk, éves szinten mintegy 6500 főét (ez az adott évben honosítottak általában 80 százalékát tette ki). Az adatok súlyozásához rendelkezésünkre álltak a honosítottak népesség-nyilvántartási adatai, ezek, valamint az adatbázisban szereplő állampolgársági adatok segítségével leválogathatók voltak a harmadik országbeliek adatai. Az ő, illetve a Magyarországon tartózkodó és nem honosított harmadik országbeli állampolgárok szocio-demográfiai helyzetét mutatja be és hasonlítja össze Sárosi Annamária írása.

A 2007-ben 900 fős budapesti bevándorló mintán fölvelt LOCALMULTIDEM-adatbázis, valamint a 2009-ben a 'Bevándorlók Magyarországon' kutatás keretében 1200 fős bevándorló mintán fölvelt adatbázis alkotja a kutatás során elvégzett másik másodelemzés keretét. A LOCALMULTIDEM-adatbázis esetén lehetőség volt egyfelől egy 400 fős

magyar állampolgárságú kontrollminta, valamint öt európai nagyváros egyenként 900 fős migráns mintájának bevonására az elemzésbe azoknál a témaköröknél, ahol releváns a hazai lakosság irányába való, illetve nemzetközi kitekintés és összehasonlítás. Az adatbázisok részletes elemzésének eredményeit Örkény Antal tanulmányában olvashatjuk; egy speciális aspektussal, a jellemzően transznacionális migrációs stratégiát követő kínaiak honosítási stratégiáival pedig Guo Xiaojing írása foglalkozik.

A kutatás során 30 mélyinterjút készítettünk Magyarországon élő, Európai Unión kívüli államokból bevándorolt személyekkel, elsősorban a honosítással kapcsolatos tapasztalataikra és vélekedéseikre fókuszálva. Célunk volt, hogy a megkérdezettek „reprezentálják” mind az előzetes elemzések során azonosított migráns csoportokat, mind a feltárt integrációs és honosítási stratégiákat. A kis elemszám természetesen nem tett lehetővé statisztikai értelemben vett reprezentativitást, azonban a narratív mélyinterjúk kvalitatív elemzésénél ez nem is cél – itt az élményvilágok, az élethelyzetek és a viselkedési és kognitív struktúrák megismerése és feltárása segít modellezni a honosítással kapcsolatos vélemények és stratégiák ideáltipikus eseteit. Az interjúalanyok kiválasztásánál szempont volt, hogy minél nagyobb heterogenitást érjünk el a nem, életkor, származás (állampolgárság, etnikai, kulturális kötődés), társadalmi státus (végzettség, gazdasági aktivitás, vagyoni helyzet, kapcsolatrendszer), Magyarországon eltöltött idő tekintetében.

Külön figyeltünk arra, hogy ne csak olyanokat kérdezzünk, akik már megszerezték a magyar állampolgárságot, hanem olyanokat is, akik nemrég adták be kérelmüket, vagy éppen most szándékoznak állampolgárságért folyamodni. Olyanokat is kerestünk, akiknek kérelmét elutasították, illetve akik tudatosan nem kérnek állampolgárságot.

A mélyinterjú adatfelvétellel egy időben sor kerül tíz szakértői interjú felvételére a harmadik országbeli külföldiek állampolgársági vizsgálója szempontjából releváns közigazgatási hivatalok illetékes tisztviselőivel, a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, a Belügyminisztérium, valamint a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium állampolgársági ügyekért felelős tisztviselőivel, valamint civil szervezetek munkatársaival.

Az interjúk elemzéséből két tanulmány született: Melegh Attila írása általában véve és sok szempontból elemzi a honosítási stratégiákat, az állampolgárság megszerzésének helyét a migrációs életútban, Kovács András tanulmánya pedig kifejezetten a honosítási intézményrendszerrel és eljárással kapcsolatos tapasztalatokat elemzi. Helyet kapott a kötetben három interjú szerkesztett, rövidített változata is: úgy gondoljuk, hogy mindhárom jól példázza azokat a sorsokat, személyes élettörténeteket, amelyek a sokszor absztrakt jogszabályi elemzések és statisztikai adatok mögött húzódnak. A kötetben szereplő elemzéseket kiegészítő esettanulmányként is olvashatjuk őket, de önálló műként is megállják a helyüket: sok tudományos műnél érzékletesebben mutatják be a Magyarországon letelepedő bevándorlók életét.

Reméljük, hogy a kötet végére érve az olvasónak árnyaltabb képe lesz a honosítás és a bevándorlók társadalmi integrációja közötti összefüggésekről, és a mű hozzájárul ahhoz,

hogy a hazai migrációkutatásnak ez az elhanyagolt területe is bekerüljön a kutatók érdeklődési körébe. A kötet korántsem válaszol meg minden felmerült kérdést, sőt az elemzéseket olvasva egyre újabb és újabb kutatási-elemzési lehetőségek merülnek fel. Bízunk benne, hogy az itt közölt szövegek nyomán számos újabb mű születik, ami segít a magyarországi bevándorlási folyamatok alaposabb megismerésében.

Irodalom

BERNARD, WILLIAM. S. (1936): **Cultural determinants of naturalization.** *American Sociological Review, Vol. 1 No. 6, 943–53. old.*

BEVELANDER, PIETER (2000): **Immigrant Employment Integration and Structural Change in Sweden, 1970–1995.** *Lund Studies in Economic History 15, Lund University Press, Lund.*

BRATSBERG, BRENT - RAGAN, JAMES F. – NASIR, ZAFAR M. (2002): **The effect of naturalization on wage growth: a panel study of young male immigrants.** *Journal of Labor Economics, Vol. 20 No. 3, 568–97. old.*

CONSTANT, AMELIE (1998): **The earnings of male and female guestworkers and their assimilation into the German labor market: a panel study 1984–1993.** *PhD dissertation, Vanderbilt University, Nashville, TN.*

CONSTANT, AMELIE – ZIMMERMANN, KLAUS F. (2005): **Legal status at entry, economic performance, and self-employment proclivity: a bi-national study of immigrants.** *IZA Discussion Paper No. 1910, IZA, Bonn.*

DEVORETZ, DON J. – PIVNENKO, SERGIY (2005): **The economic causes and consequences of Canadian citizenship.** *Journal of International Migration and Integration, Vol. 6 No. 3–4, 435–68. old.*

FOUGÈRE, DENIS – SAFI, MIRNA (2008): **The effects of naturalization on immigrants employment probability (France, 1968–1999).** *IZA Discussion Paper No. 3372.*

HALÁSZ IVÁN (2009): **Állampolgárság, migráció és integráció.** *MTA Jogtudományi Intézete, Budapest.*

HOWARD, MARC MORJE (2006): **Comparative Citizenship: An Agenda for Cross-National Research.** *Perspectives on Politics 4:3, 443–455. old.*

HUDDLESTON, THOMAS – JAN NIESSEN (WITH NI CAOIMH, EADAOIN AND WHITE, EMILY) (2011): **Migrant Integration Policy Index III.** *British Council. MPG, Brussels.*

KOVÁCS M., MÁRIA – TÓTH, JUDIT (2010): **Country Report Hungary.** *Robert Schuman Centre for Advanced Studies, EUDO Citizenship Observatory.*

KSH (2006): **A magyar állampolgárság megszerzése, 2005.**

MARTINIELLO, MARCO (2000): **Citizenship in the European Union.** *In Aleinikoff, T. Alexander and Lusmeyer, Douglas (szerk): From Migrants to Citizens: Membership in a Changing World. Carnegie Endowment for International Peace, Washington D. C.*

MATA, FERNANDO (1999): **Patterns of acquiring citizenship.** *In Halli, S., Driedger, L. (Eds): Immigrant Canada: Demographic, Economic and Social Challenges, University of Toronto Press, Toronto, 163–82. old.*

MAZZOLARI, FRANCESCA (2005): **Determinants of Naturalization: the Role of Dual Citizenship Laws.** *CCIS Working Paper No. 117. University of California, San Diego.*

NIESSEN, JAN – HUDDLESTON, THOMAS – CITRON, LAURA (2007): **Migrant Integration Policy Index.** *British Council and Migration Policy Group, Brussels.*

PORTES, ALEJANDRO – CURTIS, JOHN W. (1987): **Changing flags: naturalization and its determinants among Mexican immigrants.** *International Migration Review, Vol. 21 No. 2, 352–71. old.*

SÁROSI ANNAMÁRIA – GÁRDOS ÉVA (2006): **A magyar állampolgárrá válás alakulása 2002–2004.** *In: Tóth Pál Péter (szerk.): Bevándorlás Magyarországra, Lucidus Kiadó, Budapest.*

STEINHARDT, MAX FRIEDRICH (2008): **Does citizenship matter? The economic impact of naturalizations in Germany.** *HWWI Research Paper 3–13, HWWI, Hamburg.*

TÓTH JUDIT (2006): **Státuszjogok.** *Lucidus Kiadó, Budapest.*

TÓTH PÁL PÉTER (1997) / **Haza csak egy van? Menekülők, bevándorlók, új állampolgárok Magyarországon (1988–1994).** *Püski Kiadó, Budapest.*

TUCCI, INGRID (2004) / **Does Naturalization Make the Difference? The Socio-Economic Integration of Naturalized Citizens in France and Germany.** *Paper presented at the 2nd Conference of the EAPS Working Group on International Migration in Europe.*